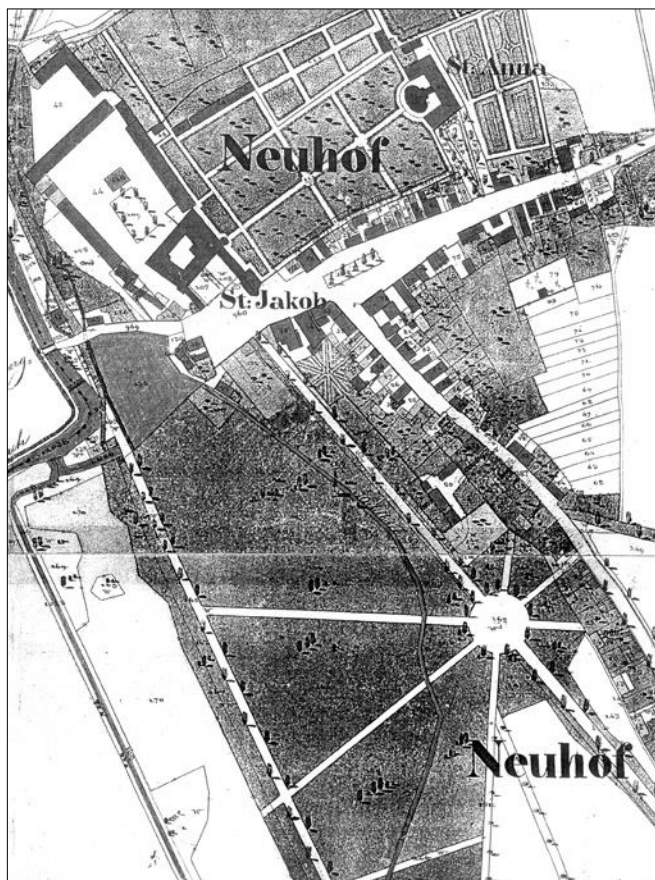

ZÁMECKÁ VĚŽ A KOSTEL SV. MARTINA V NOVÝCH DVORECH

SPECIFICKÝ PROJEV DOBY RENESANCE
NA KUTNOHORSKU

KAREL KIBIC ML.

Po porážce českého odboje v roce 1547 přikročil císař Ferdinand I. k rozsáhlým majetkovým záborům. Konfiskace výrazně změnila majetkové poměry v oblasti severně od Kutné Hory a východně od Kolína. Konfiskované zehušické panství a pozemkové majetky města Kolína věnoval císař Karlovi ze Žerotína, jehož starobylý rod pocházel z jihomoravské Strážnice. Jeho potomku Kašparovi Melicharovi ze Žerotína císař snadno nabyté majetky sice opět odňal, ponechal mu však řadu obcí severně od Kutné Hory, které původně patřily sedleckým cisterciákům. Takřka přes noc vzniklo nové panství, jehož centrem se staly Nové Dvory s původně cisterciáckým hospodářským dvorem; zde vybudoval Kašpar Melichar ze Žerotína renesanční zámek.¹⁾ Novodvorský zámek je pozoruhodnou a nedoceněnou, v jádře renesanční stavbou. Zámecký kostel²⁾ pochází z více sta-

Obr. 2: Nové Dvory, mapa stabilního katastru obce z roku 1839.

Obr. 1: Nové Dvory (okres Kutná Hora), pohled na zámecký kostel sv. Martina od západu (stav na jaře 2005, všechny snímky autor).

vebních etap. Věž kostela je starší a souvisí s renesanční výstavbou zámku v 90. letech 16. století, kterou podnikl Kašpar Melichar ze Žerotína. Tehdy obepnul vstupní jihovýchodní křídlo zámku trojkřídlový čestný dvůr s arkádovou galerií v patře, který byl v jihovýchodním nároží akcentován věží. Kostel byl k věži přistavěn dodatečně, není však zcela jasné kdy. Stalo se tak nejpozději za Bernarda Věžníka z Věžníků, který v roce 1686 dokončil rozsáhlou přestavbu zámku. Bernard Věžník držel zámek až do roku 1714. Z dalších majitelů vynikl uherský šlechtic Karel Batthyány, který panství koupil roku 1728. Roku 1764 je prodal Janu Karlu Chotkovi, který v okolí zámku provedl rozsáhlé krajinářské úpravy. Jeho syn Jan Rudolf Chotek podnikl určité stavební úpravy zámku, které však spíše znamenaly jeho ochuzení. Byla zbořena čelní stěna arkádového dvora a další její trakt byl přestavěn na byty. Z trojkřídle galerie tak zbylo pouhé torzo. Novodvorský zámek J. Rudolfa Chotkovi nakonec nevyhovoval, a tak v letech 1802–1822 nechal vybudovat v sousedství Nových Dvorů empírový zámek Kačinu. Po roce 1823 byl zámek upraven na kanceláře správy panství a byty úředníků a obdržel dnešní jednoduchou klasicistní fasádu.

V letech 2004–2006 byla z iniciativy obce provedena obnova exteriéru a interiéru zámeckého kostela sv. Martina v Nových Dvorech.³⁾ Hlavní část opravy proběhla v letech

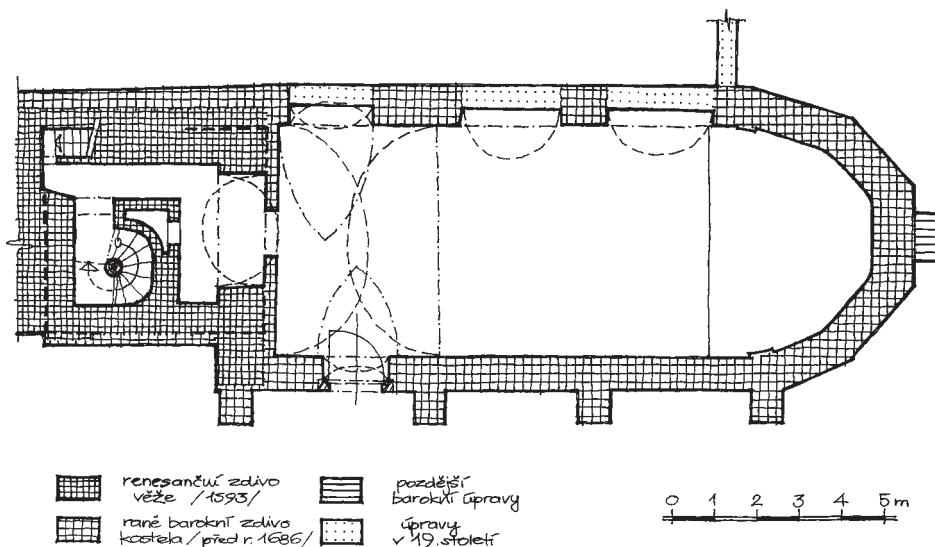
Obr. 3: Nové Dvory, pohled na zámek od západu s kostelem po opravě (zima 2006).

2005 (oprava interiéru) a 2006 (vnější plášť kostela i věže). Již na podzim roku 2004 však došlo k odhalení zajímavé malby na čele valené klenby nad kruchtou (obr. 13–15), což poukázalo na nutnost podrobného průzkumu a dokumentace.⁴⁾ Zejména na věži, ale i v interiéru kostela došlo k některým zajímavým nálezům, které dokumentují neznámou renesanční podobu věže a mohou přispět k lepšímu pochopení historie novodvorského zámku. Součástí průzkumových prací byla též dendrochronologická analýza dřevěných konstrukcí věže a krovu lodi,⁵⁾ která v podstatě potvrdila časové zařazení výstavby zámku, uváděné odbornou literaturou.⁶⁾

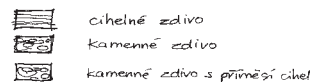
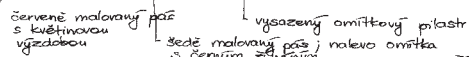
Zámek v Nových Dvorech je čtyřkřídlová budova s uzavřeným vnitřním dvorem, v jehož koutě je původní schodišťová věž. Již zmíněná trojkřídlová arkádová galerie stála před hlavním, jihovýchodním průčelím zámku. Renesanční zámek má dnes poměrně nevýrazný klasicistní zevněšek, a snad proto nepoutal příliš velkou pozornost odborníků. Na přelomu 60. a 70. let 20. století byla provedena generální oprava zámku, kde je již od poloviny 20. století umístěna místní základní škola. V rámci opravy ovšem nedošlo ke zpracování stavebněhistorického průzkumu, takže o historii zámecké architektury jsme informováni pouze v hrubých rysech. Nevíme, zda zámek vznikl jako kompletní re-

nesanční novostavba, či zda obsahuje pozůstatek starší tvrze, neznáme původní úpravu jeho fasád a neznáme rozsah pozdějších úprav interiéru. Průzkum zámeckého kostela a zámecké věže tak může být určitým vodítkem pro průzkumy při budoucích opravách vlastního zámku, které obec předpokládá.

Patrová galerie kolmo navazuje na hlavní (jihovýchodní) průčelí a sleduje směr severovýchodního traktu zámku. Úzký galeriový trakt je ve dvou podlažích dělen na sedm arkád. Otevřeny zůstaly pouze arkády patra. Jsou odděleny kamennými sloupky, které spočívají na omítaných pilířích přízemí. Trakt je zakončen značně převýšenou věží, vrcholící odsazeným zvonovým patrem a bání s lucernou. K vě-

Obr. 4: Nové Dvory, půdorys kostela se zakreslením stavebních fází (zaměření a kresba autor).

Obr. 5: Nové Dvory, stěny interiéru kostela se zakreslením náleží při opravě (zaměření a kresba autor, 2005).

ži byl dodatečně přistaven kostel s úzkou lodí a s neodsazeným pětibokým presbytářem. Z polohy zámku vyplynula orientace kostela jihovýchodním směrem (pro usnadnění bude u následujícího popisu někdy uvažována obvyklá orientace presbytáře na čistý východ). Velmi zajímavé je srovnání dnešního půdorysu kostela se stavem, zachyceným na plánu stabilního katastru městečka z roku 1839. Tehdy byl kostel bohatší o severní obdélnou přístavbu, saha-

ěru opticky odděluje úroveň přezírní a patra (obrázky 5, 6). „Přezírní“ je ukončeno profilovanou omítkovou římsou a stejným způsobem je oddělena úroveň „patra“ od valené bedněné klenby. Prostor dále člení omítkové pilastry, které ale nejsou všude a zřejmě jsou dodatečné. Loď kostela je ze severu osvětlena dvěma okny s půlkruhovým záklenkem, presbytář je osvětlen dvěma užšími okny stejného typu. Jižní strana kostela je zevně členěna čtyřmi jednou odsazenými opě-

jící přes celou šířku lodi až k zešikmení presbytáře. Kostel se zaniklou severní částí je kromě toho dobře zachycen na vyobrazení městečka z konce 17. století, nyní umístěném v budově obecního úřadu.

Kostel má drobné měřítko. Interiér má šířku 5,4 m, jeho délka včetně presbytáře mírně přesahuje 14 m (obr. 4). V západní části má kruchtu podklenutou valenou klenbou se dvěma trojbokými výseči. Neodsazený presbytář je ukončen pěti stranami dvanáctiúhelníka, což se v české sakrální architektuře od středověku až do baroka vyskytuje výjimečně. Zdivo obvodových stěn se v úrovni podlahy kruchty po všech stranách zužuje o cca 30 cm, čímž se v interi-

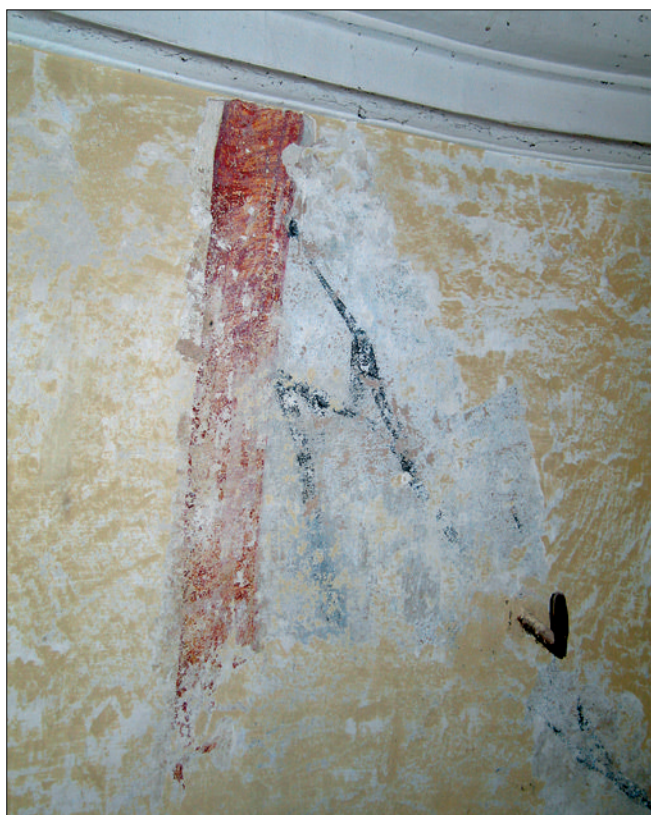
ráky, mezi nimiž se uplatňují tři užší, půlkruhově ukončená okna. Pod západním z nich je umístěn hlavní vstup do kostela, rámovaný jednoduše profilovaným barokním kamenným portálem (kostel je kromě toho přístupný ještě z galerie přes patro věže). K východní straně presbytáře je přisazena socha sv. Jana Nepomuckého se znakem Věžníků (obr. 1).

Pozoruhodné nálezy poskytla již oprava interiéru, provedená v letech 2004–2005. Interiérové omítky byly snímány pouze v místech poškození, tj. především na soklu a dále podél trhlin ve zdivu, které jsou ovšem pro poznání stavby poměrně významné. V soklové partii se až na místa dodatečných zazdívek uplatňovalo kamenné zdivo. Zdivo ve vyšší úrovni nebylo jednotné, na severní straně převažovalo zdivo cihelné, v horní části jižní stěny se vyskytoval kámen. Severní stěna lodi je v přízemí probrána třemi nikami, z nichž jedna je v podkruchtí a dvě pod okny. Nika v podkruchtí je užší a má segmentový záklenek, dvě širší niky pod okny jsou zaklenuty do půlkruhu. Niky byly původně otevřené; dnes jsou hluboké cca 40–50 cm a zhruba půl metru zbylé zazdívkou tvoří cihelná rovinanina, která byla patrná i z vnějšku (obr. 10). Niky, resp. původně průchody souvisí se zbořenou severní přístavbou. Podobné otvory jim zřejmě odpovídaly i v „patře“ – u pravého okna „patra“ byla zachycena spára v cihelném zdivu, upozorňující na větší a vyšší otvor, šířkově zhruba odpovídající nice v „přízemí“ (obr. 11). Na další otvor upozorňují dvě svislé spáry v západní části severní stěny (na kruchtě); mohlo však jít o pouhý stavební prostup, protože do spár nezabíhá omítka. Na jižní straně kostela byla situace jednodušší. V „přízemí“ nebyly zachyceny žádné další otvory kromě současného vstupu. Sokl byl z kamenného zdiva s příměsí cihel, výše se uplatňovalo čistě cihelné zdivo. V „patře“ bylo sledováno zdivo v místech trhlin; ostění a záklenky otvorů byly z cihel, jinak převládal kámen, ovšem nebyl všude. Při jihozápadním koutě byl zachycen nízký otvor se segmentovým záklenkem (šířka 95 cm, výška cca 1,7 m), do špalet otvoru zabíhala omítka. Účel otvoru není jasný; případně by mohlo jít o vnější vstup na kruchtu. Situaci uvnitř kostela odpovídají i skromné nálezy na exteriéru, zachycené při opravách průčelí v roce 2006. Omítky byly prakticky snímány pouze v úrovni soklu a soklové zdivo bylo s výjimkou zazděných otvorů na severní straně v převaze kamenné.

Zajímavější nálezy ovšem přinesla západní stěna interiéru. Podkruchtí je od podvěží odděleno 30 cm širokou cihelnou stěnou, která dodatečně přikryla široký půlkruhově sklenutý pas, který se přes stěnu propisuje trhlínami.⁷⁾ Uprostřed stěny je úzký otvor lemovaný omítkovým ostěním barokního tvaru. Z kruchtí byla patrná výrazná trhlina v levé

Obr. 7: Nové Dvory, interiér kostela sv. Martina, pozůstatky malované barokní výzdoby presbytáře.

Obr. 8: Nové Dvory, pozůstatky malované barokní výzdoby v interiéru presbytáře.

části stěny, která odpovídá jihozápadnímu nároží věže (obr. 12). Zdivo na obou stranách trhliny bylo cihelné, napravo byl patrný zbytek původní omítkové úpravy průčelí věže, svědčící o tom, že věž zpočátku stávala samostatně: Na slabé nerovné omítce byly červeně malované nárožní kvádry, každý se odshora dolů ztmavoval a získával sytě červenou bar-

Obr. 9: Nové Dvory, staré omítky s malovanou výzdobou ve špaletě okna na jižní straně lodi.

Obr. 10: Nové Dvory, jedna z nik na severní straně lodi, které se původně otevíraly do severní přístavby.

vu. Podobná omítka byla patrná i uvnitř spáry. Pravé nároží patrně nebylo. V pravé části „patra“ (kruchty) je otevřená špaleta dveří, jimiž se na kůr vstupuje z patra věže. Špaleta se šikmými boky a segmentovým záklenkem je zřejmě původní. Patro „ukončuje“ malovaná římsa, odpovídající profilovaným omítkovým římsám na bočních stěnách lodi, a nad ní je stropní trám, jediný pozůstalý z původního malovaného trámového stropu (obr. 13, 15). Horní líc trámu má charakteristické dlaby pro osazení záklopových prken; je škoda, že se nezdařila dendrologická datace. Nad trámem navazuje čelo valené klenby s již zmíněnou pozoruhodnou mal-

Obr. 11: Nové Dvory, situace při pravém okně severní stěny lodi – spára s náběhem záklenku signalizuje původní širší otvor, který se otvíral do patra severní přístavby

Obr. 12: Nové Dvory, jihozápadní nároží původně samostatné věže, zhruba uprostřed nad lešeňovou trubkou je odkryto renesanční červeně malované kvádrování. Renesanční omítky zabíhají i do spáry mezi věží a novější boční přízdívkou.

bou (obr. 13–15). V prostředku jsou patrné svislé trhliny, odpovídající poloze zazděného vstupu do původního podkroví. Celá malba je pojatá v růžovo-karmínové barvě. Perspektivní malba zobrazuje jakési náměstí či zámecké nádvoří. Budovy s atikami a podloubími se sbíhají do středního bodu, kde je patrná šedá kašna. Za nimi se uplatňuje výraznější růžový pás, snad naznačující vzrostlou zeleň. Malba „náměstí“ na čele klenby je překvapivá, protože se nachází na jednom z pohledově nejméně exponovaných míst interiéru. Otázkou je její námět. Jak potvrzuje dochovaný stropní trám, bedněná valená klenba vznikla dodatečně. Malba na čele klen-

by tedy také není původní; s ohledem na celkové souvislosti ji pak můžeme přiřadit buď k některé barokní přestavbě kostela, anebo (mnohem spíš) ke klasicistním úpravám (krov byl dendrochronologicky datován do let 1828 až 1830) – dobře by tak odpovídala romantickému duchu tehdejší doby.

Zajímavý stavební detail byl patrný ve východní stěně krucht. Zhruba v úrovni podlahy krucht byly na jejím vnějším líci výrazné vodorovné trhliny, pod nimiž místy prosvítal částečně ztrouchnivělý trám. Na něm stojí cihelné zábradlí krucht. Trám byl možná součástí rozsáhlejšího ztužení stavby; další pozůstatky dřevěných trámů by tak bylo možné očekávat v místech ustoupení obvodového zdiva kostela nad římsou „přízemí“.

V interiéru kostela byly kromě pozůstatků vnějšího průčelí věže a malby na kruchtě nalezeny další zajímavé pozůstatky starých omítek. Nejstarší interiérová omítka byla zachycena na jižní straně lodi, a sice u levého jižního okna lodi a přilehlého pilastru, pod který zabíhala (obr. 9). Omítka měla okrový nátěr, vnitřní ostění okna lemoval sytý červený pás, zatímco na vlastní ploše stěny bylo na okrovém podkladě výrazné šedočerné žíhání. Tato výrazně pekovaná omítka může být i raně barokní. Podobná a možná stejně stará úprava byla zachycena na presbytáři. Spodní boky presbytáře jsou spíš

Obr. 13: Nové Dvory, malba „náměstí“ s kašnou na čele bedněné valené klenby nad kruchtou zámeckého kostela. Dole je jediný zachovaný trám barokního záklopového stropu s dlabky pro kladení prken záklopu. V horní části jsou patrné trhliny v místech zazděné spodní části původního vstupu do podkrovní.

Obr. 14: Nové Dvory, detail malby „náměstí“ na čele bedněné valené klenby na kruchtě zámeckého kostela. Námět malby zůstává nejasný.

Obr. 15: Nové Dvory, malba nad kruchtou zámeckého kostela po částečné konzervaci.

Obr. 16: Nové Dvory, pohled z podkrovní na západní stěnu věže. Krov byl podle dendrochronologie vyroben z trámů kácených v letech 1828–1830.

Obr. 18: Nové Dvory, sklep v podvěží, nahoře na čele valené klenby je patrné kamenné ostění větracího průduchu, osazené téměř ve vodorovné poloze.

Obr. 17: Nové Dvory, profilované dřevěné ostění vstupu do podkrovní lodi.

zaoblené než ostře zalomené. První zaoblení kryje omítkový pilastr, jehož návaznost na „mezipatrovou“ římsu prozrazuje dodatečný původ. V místě druhého zaoblení je na severní i jižní stěně presbytáře červeně malovaný svislý pás, za ním pokračují světle šedě malované stěny se šedočerným žíháním (obr. 8). Jižní strana je obohacena o další svislý malovaný pás, tentokrát černý s červenými květy uvnitř (obr. 7). Východní strana závěru je zakryta barokním oltářem. Šedý nátěr s černým žíháním se objevuje i kolem oken v horní části presbytáře. Je zřejmé, že malba byla od počátku základem výzdoby interiéru a vysazené omítkové pilastry a nejspíš i římsy pocházejí až z klasicistní úpravy v 1. polovině 19. století. Uprostřed „přízemí“ jižní stěny lodi byl patrný malovaný bílý „pilastr“, rámovaný tmavými červenošedými plochami.

Pravděpodobně nejzajímavější nálezy poskytl exteriér věže kostela (obr. 25). Výrazně převyšovaná zámecká věž stojí me-

Obr. 19: Nové Dvory, severní strana sklepa pod zámeckou věží s kamenným vstupním portálem.

Obr. 20: Nové Dvory, interiéru zámecké věže, prostor mezi obvodovou zdí a středním kubusem, vlevo okno s půlkruhovým záklenkem, vzadu jsou zazděné kapsy po trámech, uvnitř upravené jako niky se segmentovým záklenkem.

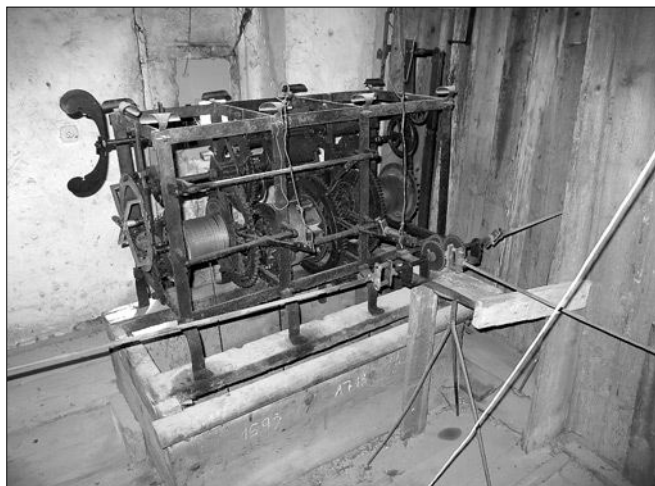
zi kostelem a zámeckou galerií a je ukončená barokní bání s lucernou. Tělo věže je rozděleno na tři části, vždy ukončené vysazenou profilovanou římsou. Poslední podlaží je užší, odsazené na všech stranách; slouží jako zvonové patro a ze všech stran je osvětleno okny s půlkruhovými záklenky. Spodní část věže je patrná pouze na severní a jižní

Obr. 21: Nové Dvory, zazděné hrotité okno s kamenným ostěním na západní straně dnešního hodinového podlaží věže.

Obr. 22: Nové Dvory, zazděné hrotité okno s kamenným ostěním na severní straně dnešního hodinového patra věže.

Obr. 23: Nové Dvory, hodinový stroj v předposledním patře zámecké věže. Letopočty 1593 a 1713 na dřevěném podstavci pravděpodobně datují stavbu věže a posunutí hodinového stroje do dnešní výškové úrovně.

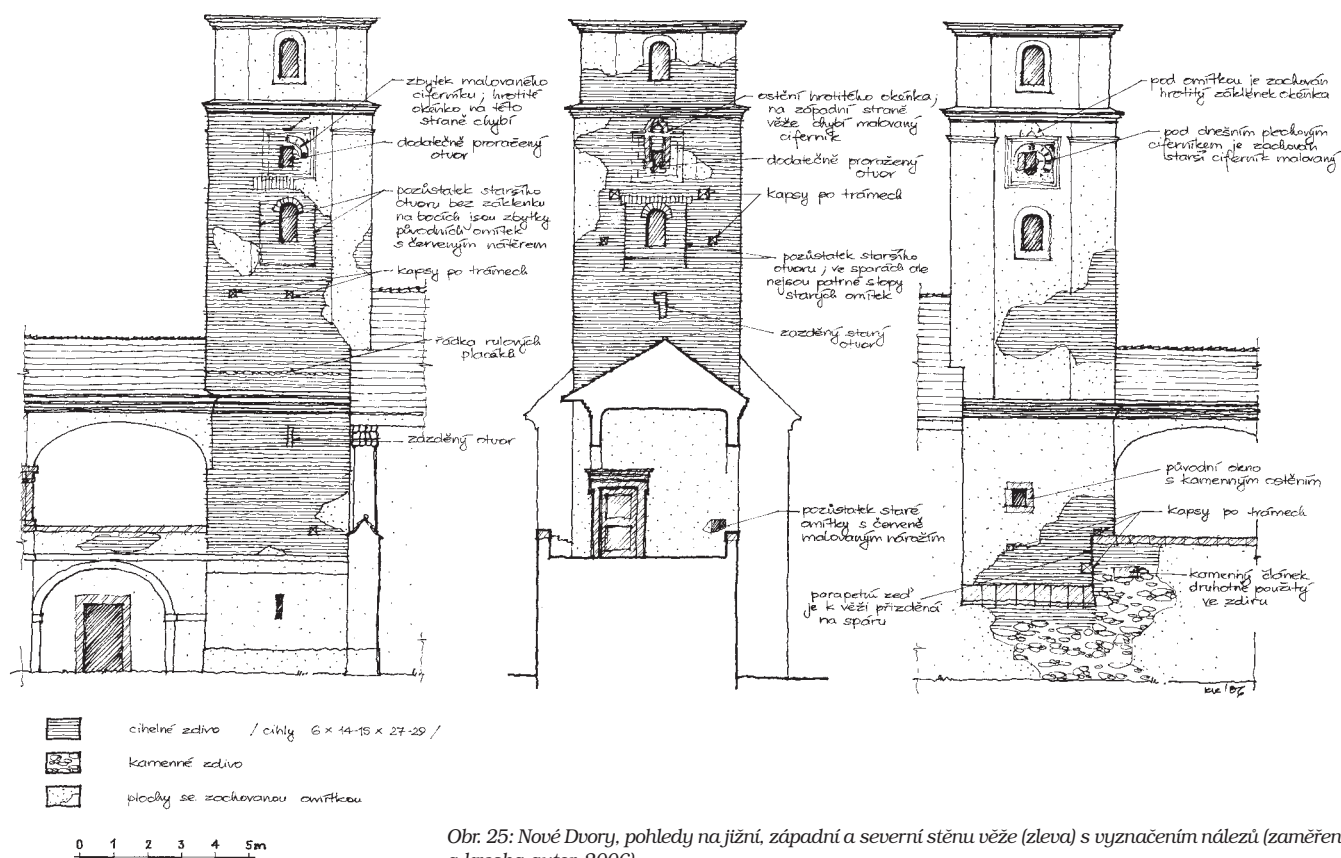

Obr. 24: Nové Dvory, zvonová stolice s obvodovým hranolovým rámem, dendrochronologicky datovaná do 80. let 17. století.

straně; je ukončená vysazenou profilovanou římsou, přecházející z galeriového traktu. Prostřední část věže je nejvyšší, v horní úrovni má na všech stranách ciferníky a o patro níž úzká okna se segmentovými záklenky. Spodní část věže je dnes v podstatě bez oken, kromě okénka s kamenným ostěním v úrovni patra na severní straně (obr. 27) a úzkým otvorem na spodku jižní strany. Sokl jižní strany věže je ukončený šikmou přízdívkou, což zřejmě souvisí se statickým zajištěním po odbourání východního traktu arkádové galerie. Věž je o něco užší než severní galeriový trakt. Zatímco na jižní straně s tímto traktem lícuje, na severní straně lí-

cuje pouze v úrovni přízemí, resp. soklu, a výše je odsazena. Rovněž na západním průčelí kostela věž navazuje mírně nesymetricky. Věž je přístupná jednak z podkruchtí, jednak z patra galerie pozdně renesančním kamenným portálem. Odkrytí omítek při opravě ukázalo, že věž je takřka kompletně vyzděná z cihel.

Věž je podsklepená, a je tedy zřejmé, že původně souvisela se zámekem a ne s kostelem. Do sklepa se sestupuje po úzkém schodišti na severní straně. Vstup na schodiště z podvěží je krkolomný, a tak se zdá, že původně ústilo jinak. Sklep je přístupný kamenným pravoúhlým portálem s pra-

Obr. 25: Nové Dvory, pohledy na jižní, západní a severní stěnu věže (zleva) s vyznačením nálezu (zaměření a kresba autor, 2006).

Obr. 26: Nové Dvory, cihelné zdivo na spodku jižní stěny věže při opravě.

hem a s drážkou pro osazení dveří na vnitřní straně (obr. 19). Podobným pravoúhlým kamenným ostěním s drážkou je ukončen větrací průduch na jižní stranu; toto kamenné ostění je osazeno téměř ve vodorovné poloze (obr. 18). Sklep má valenou klenbu s vrcholnicí kolmou k dnešnímu galeriovému traktu; je přístupný od severu a na západní straně

má vyvýšenou lavici. Celý včetně klenby je vyzděn z kamenného lomového zdiva, kladeného přibližně do vodorovných řad, pouze nad překladem vstupního portálu je úsek cihelného zdiva naznačující dodatečnou úpravu.

Z podvěží do patra vede točité schodiště se středním dřevěným sloupkem. V patře ústí na chodbičku mezi galerií a kruchtou, která je ze severu osvětlená pravoúhlým okénkem s kamenným ostěním a širokou vnitřní špaletou. Schodiště do patra je vymezené od severu a východu cihelnou zdí. Ta vytváří podnož pro dutý střed vyšších podlaží věže, opět vymezený cihelnou zdí a výše příčkou, který slouží pro zavěšení hodinových závaží. Střední kubus je zřejmě původní, minimálně ve spodní a střední části.⁸⁾ Obíhá ho schodiště, vycházející z chodbičky v patře, takže věž pak až po

předposlední hodinové podlaží není patrována. V rozích jsou schodišťové podesty. Spodní část prvků schodiště pochází z renesanční výstavby, což potvrdilo i dendrochronologické zařazení trámů ve spodní části věže do 90. let 16. století.⁹⁾ Obvodové cihelné zdivo věže je v úrovni patra široké asi 80 cm. Zhruba o 4 m výše se na vnitřní straně ze-

Obr. 27: Nové Dvory, „renesanční“ kamenné ostění okénka v patře severní stěny věže.

Obr. 28: Nové Dvory, hrotitý záklenek okénka na západní straně věže.

šíkmuje a zužuje na cca 60 cm a v této šíři vydrží až po hodinové patro. Poslední, uskočené podlaží je vymezené zhruba 45 cm širokou zdí. Nad spodním zeštíhlením zdiva je situován vstup do podkroví lodi, lemovaný dřevěným portálkem s „renesančním“ ostěním, lehce připomínajícím pozdně gotické přetínavé portály (obr. 17). Okolní stěny jsou pokryté kovem hlazenou bílenou omítkou, překrytou mladším nástřikem. Nelze tak sledovat dodatečné proražení portálu a dozdění ostění, které je pravděpodobně v souvislosti s dodatečnou stavbou lodi (viz dále). Spodní část otvoru byla zazděná současně s náhradou záklopového stropu lodi za bedněnou valenou klenbu. Nelze říci, zda se tak stalo již při některé pozdější barokní etapě či až při klasicistní přestavbě – dnešní hambalkový krov s rybinovými spoji trámů byl dendrolochronologicky datován do let 1828–30.¹⁰⁾ Spodní podlaží věže byla osvětlená kromě zmíněného renesančního okna na severní straně pouze úzkými štěrbinovými otvory. Uvnitř mají zešíkmené špalety a prakticky všechny jsou zazděné. Větší okna s půlkruhovými záklenky jsou až pod hodinovým patrem. Kromě okenních otvorů jsou ve zdivu patrné kapsy po trámech, a to až na výjimky v rozích. Trámy šly přes sebe v obou směrech a zřejmě souvisely se stavbou věže. Kapsy se až po poslední hodinové podlaží objevují v pravidelném odstupu po 1,5 m, ale ne všude zůstaly otevřené. Jedna z úrovní kapes je zhruba v půlce výšky zmíněných oken pod hodinovým patrem (obr. 20). Tato skutečnost spolu s evidentně původními dubovými stupni kotvenými do středního kubusu ukazuje, že nešlo o trámy stropní. Otázkou je, proč jsou některé kapsy na vnitřní straně rozšířeny, takže vytvářejí segmentově sklenuté niky.

Pozoruhodným prostorem je hodinové patro věže. V západní části je přepažené dřevěnou příčkou, takže vzniká prostor pro umístění hodinového stroje. Ciferníky jsou předloženy před zazděná hrotitá okénka, jejichž kamenná ostění s drážkou jsou dobře patrná na vnitřní straně (obr. 21, 22). Špalety se segmentovým záklenkem na vnitřní straně okének sahají až k podlaze. Existence hrotitých oken ukazuje, že hodinové podlaží muselo být v jiné výškové úrovni. Průzkum průčelí naznačuje, že ciferníky mohly být o podlaží níže – odpovídalo by tomu zeštíhlení zdi středního kubusu.

Do posledního patra se vystupuje po úzkém žebříkovém schodišti. Patro se na všech stranách otevírá okny s ob-

Obr. 29: Nové Dvory, spodek kamenného ostění hrotitého okénka pod hodinovým ciferníkem na západní straně věže.

loukovými záklenky, jejichž vnitřní špaleta sahá k podlaze. V posledním patře je umístěná archaická zvonová stolice, kterou však dendrodatace přiřadila až k raně barokní přestavbě.¹¹⁾ Zvonová stolice se skládá z obvodového hranolového rámu, zavětřovaného diagonálními trámy, do kterého je vložena vnitřní vzpěradlová stolice, sestavená oproti rámu z tvrdého dřeva (obr. 24).

Průzkum interiéru věže byl zajímavý a doložil autentické dochování značné části vnitřních prostor z doby renesance. K nejzajímavějším nálezům nicméně došlo při opravě fasád věže, provedené v roce 2006. Tehdy byly ve značném rozsahu snímány novodobé omítky – starší vrstvy se zachova-

Obr. 30: Nové Dvory, malovaný ciferník na severní stěně zámecké věže, vpravo dole červená pasparta hrotitého okénka, navazující na bílou plochu průčelí.

Obr. 31: Nové Dvory, hodinový ciferník na východní stěně zámecké věže.

Obr. 32: Nové Dvory, torzo malovaného ciferníku na jižní stěně věže.

ly jen v některých chráněných místech. Jak již bylo zmíněno, zdivo věže je téměř kompaktně vyzděné z cihel kladených přibližně na křížovou vazbu (obr. 26). Kamenný je vysazený sokl na severní straně, ten však spíše souvisí až se stavbou kostelní lodi. Tvrdá omítka na soklovém skarpu na protilehlé straně věže nebyla při opravě snímána. Nad střed-

ní římsou, která na věž přechází ze zámecké galerie, je do cihelného zdiva vložený pás rulových placáků, který odpovídá římsičce, patrně z podstřeší galerie. Velikost cihel mírně kolísá, zhruba však činí $6 \times 14 - 15 \times 27 - 29$ cm.

Věž měla slabou, kovem hlazenou omítku s bílým nátěrem ploch, která je dobře patrná z podstřeší lodi (obr. 16).¹²⁾ Bílé plochy byly kombinovány s oranžovo červenými detaily, jako bylo nárožní kvádrování a malované pasparty otvorů. Nárožní kvádry byly zachyceny pouze v interiéru, a to na malém úseku na jihovýchodním nároží, kde je též dobře dokumentována dodatečná přístavba štítu lodi k hotovému průčelí věže (obr. 12). Kvádry se odshora dolů ztmavují od syté oranžové do téměř karminové barvy. Na západní straně bylo rozhraní červeného nároží a bílé omítky ploch zachyceno cca 80 cm od nároží (v patře galerie). Nejzajímavější nálezy poskytlo předposlední patro věže, kde byly pod plechovými ciferníky odkryty starší ciferníky, malované na zazděných hrotitých okénkách s kamennými ostěními (obr. 30–32). Ciferníky jsou dobře dochované na severní a východní straně, na jižní straně je z ciferníku zachované pouhé torzo, na západní straně ciferník úplně chyběl. Malované ciferníky sestávaly ze tří soustředných, černě malovaných kruhů. V obvodovém mezikruží byly černými římskými číslicemi značeny hodiny, mezi číslicemi jsou kapky hrotem nasměrované ke středu. Ve vnitřním, jen z malé části zachovaném mezikruží byly drobnější číslice I–IV. V rozích ciferníků byl výzdobný motiv ve tvaru rozvitého květu. Všechny číslice i výzdobné motivy jsou malovány černě na šedém podkladě. Malované ciferníky byly poničeny při osazování plechových ciferníků – byly zde proraženy otvory pro vedení tyčí, spojujících ručičky ciferníků s hodinovým strojem. Otvory přiklopené plechovými ciferníky nebyly nijak začištěny nebo upraveny. Kromě malovaných ciferníků poničily i již zmíněná kamenná ostění oken, pocházející z renesanční výstavby (obr. 28, 29). Okna s kamenným ostěním byla osazena na třech stranách věže – okno chybělo na straně jižní. Vysoká úzká okna se rozhodně neinspirovala renesančním tvaroslovím. Měla světlou šířku cca 35 cm při výšce přesahující 1 m. Na vnějšku měla okosené hrany, přičemž okos zřejmě obíhal celé okno. Kamenná ostění se na průčelích neuplatňovala – překrývala je omítka, na které byla kolem otvoru vytažena červená pasparta (obr. 30).

Zajímavá situace byla též odhalena kolem oken o patře níže. Na východní i jižní straně věže byly kolem okna odhaleny svislé spáry, do kterých zabíhala slabá omítka s červeným nátěrem a které vymezovaly plochu o šířce víc než 1,5 m (obr. 33). Na zbylých stranách věže mohou být svislé spáry též, ale při opravě tam nebyla sejmuta omítka. Omítky ve špaletách by ukazovaly na existenci otvoru, je-li by ale chyběl pořádný záklenek – např. rovný záklenek z cihel kladených na délku na východní straně by nemohl přenášet zatížení; budí dojem estetické záležitosti. Vysvětlení patrně nabízí interiér věže. Střední kubus potvrzuje, že šlo od počátku o hodinovou věž. Hodiny přitom nemohly být umístěny ve dnešní poloze v patře s hrotitými okny. Spáry okolo spodních oken tak mohly vymezovat nehluboké niky, ve kterých byly umístěné ciferníky. Posunutí hodinového patra mohlo proběhnout při vězníkovské přestavbě zámku, dokončené roku 1686; v interiéru to vyžadovalo nadezdění středního kubusu cihelnou příčkou. Dnešní hodino-

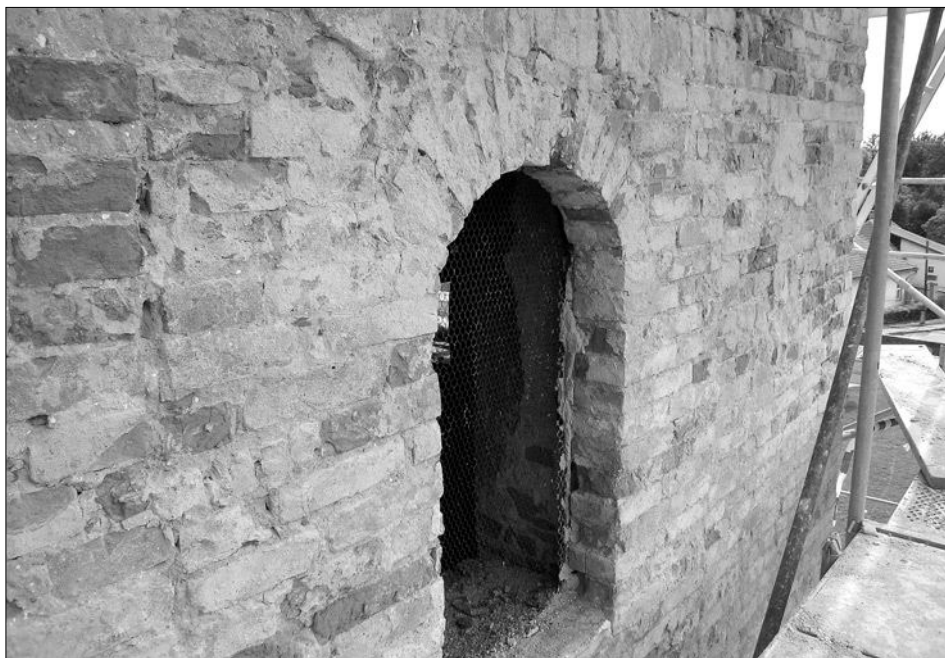
vý stroj je barokní, ale výrazně přestavěný na přelomu 19. a 20. století (obr. 23); z té doby jsou zřejmě dnešní kovové ciferníky. Hodinový cimbál pochází z roku 1696, malý zvonek z roku 1713.¹³⁾ Do původních hodinových nik byla vložena okna s půlkruhovým záklenkem. Podobná a snad i stejně stará jsou okna zvonového patra; jejich přiřazení k věžníkovské přestavbě podporuje dendrodatace zvonové stolice a stropu nad ní.¹⁴⁾ Zdá se tedy, že koncem 17. století věž prodělala podstatnou přestavbu, při které byla zvýšena o poslední, ustupující patro a zastřešena novou bání s lucernou a při které došlo k výrazným změnám v interiéru i na vnějších průčelích.¹⁵⁾

Ostatní nálezy na průčelích již nejsou tak překvapivé. Na těle věže byla patrná řada zazděných kapes po trámech, z nichž většina svojí polohou odpovídala zmíněným kapsám na vnitřní straně obvodové zdi. Ve spodnějších partiích věže byly odkryté zazděné šterbinové otvory.

Průzkum spolu s provedenou dendrochronologií potvrdil, že věž byla postavena současně s renesanční stavbou zámku Kašpara Melichara ze Žerotína. Svým pojetím měla k renesanční architektuře poměrně daleko. Měla malovaná průčelí s bílými plochami a červenými prvky členění, z nichž zvláště vynikalo oranžovo červené nárožní kvádrování. Za dobovým vývojem architektury trochu zaostávala hrotitá okna s kamennými ostěním v horním patře věže. Těžko soudit, jak vypadaly hodinové ciferníky v patře pod nimi.

Kostel je oproti věži evidentně dodatečný. Obvykle je spojován s přestavbou zámku za Bernarda Věžníka v 80. letech 17. století. Tomu by odpovídal i portál barokního tvaru na jižní straně lodi, poněkud však překvapuje půdorysný tvar presbytáře. Presbytář ukončený pěti stranami dvanáctiúhelníka se vyskytuje u velkých středověkých chrámů a spíše výjimečně u menších vrcholné či pozdně gotických kostelů.¹⁶⁾ Tento půdorys se znovu občas objevuje po roce 1600,¹⁷⁾ autorovi však není znám žádný příklad použití takového půdorysu v období baroka. Přiřazení novodvorského kostela k nevelké skupině české renesanční sakrální architektury tak zůstává i nadále lákavé. Ve vlastnictví Žerotínů zůstaly Nové Dvory až do roku 1628, určité stavební úpravy zámku jsou zaznamenány po roce 1610.

Jak dokládá vyobrazení zámku a obce z konce 17. století a další prameny, kostel byl opatřen přístavbou na severní straně. Ta byla patrová, měla obdélný půdorys a čtyři okenní osy a sahala od úrovně západní stěny věže až po sešíkmení stěn presbytáře. Tvořila boční loď kostela, v patře mohla být empora. Není jasné, zda vznikla současně s původním stavbou nebo až dodatečně. Překvapivé je zachycena ještě na plánu stabilního katastru obce z roku 1839. Dnes po ní nejsou žádné stopy.

Obr. 33: Nové Dvory, okno pod hodinovým ciferníkem na západní straně věže. Kolem okna jsou patrné svislé spáry, mezi kterými probíhá „překlad“ z cihel kladených na délku. Pravděpodobně jde o pozůstatek rámování původního ciferníku.

Zajímavostí hodnou většího zamyšlení je takřka celistvé cihelné zdivo věže, které kontrastuje s kamenným „gotickým“ ostěním oken v horním patře. Výrazný je podíl cihel ve zdivu kostela a cihly jsou patrné i v místech opadavé omítky na budově zámku, např. na schodištvě věži v koutě nádvoří. Použití cihly v českém historickém stavitelství nebylo dosud příliš sledováno. V posledních letech je věnována pozornost pražským cihlovým gotickým domům.¹⁸⁾ Několik autorů se zabývalo oblastí tzv. polabského cihelného ostrova, tj. oblastí cihlové gotické architektury zhruba mezi městy Nymburkem a Hradcem Králové, která byla až do poloviny 14. století takřka výhradně cihelná.¹⁹⁾ Existence takové oblasti, vymykající se českému prostředí, je vysvětlována jednak akutním nedostatkem kvalitního kamene, jednak vazbami na nedaleké regiony v Polsku, resp. ve Slezsku, kde byla cihla běžným stavebním materiálem. Kutnohorský se nachází v podstatě nedaleko v polabském regionu, středověké cihelné stavby se zde však prakticky nevyskytují – všechny gotické stavby, jejichž zdivo měl autor příležitost sledovat, jsou takřka výhradně z lomového kamene. Oproti tomu k výraznějšímu používání cihly dochází na konci 16. století. Renesanční cihla se přitom neomezuje jen na oblasti s „nedostatkem kvalitního kamene“, mezi něž by bylo možné při troše námahy zařadit okolí Nových Dvůrů. Hluboko v Posázaví např. nalezneme renesanční zámek v Čestíně (všechny stavby jsou na okrese Kutná Hora, není-li zmíněno jinak), stavěný Adamem Slavatou z Chlumu v 90. letech 16. století. Dochován je jen torzálně; ve středním křídle má renesanční portál, podobný portálu zámku v Nových Dvorech.²⁰⁾ Přízemí křídla je kamenné, v patře je takřka výhradně cihelné zdivo, do něhož jsou osazena kamenná ostěním renesančních oken.²¹⁾ V podstatě podobný charakter má zdivo prvního a druhého patra zámku v Třebesicích u Kutné Hora, které pochází ze 2. poloviny 16. století.²²⁾ Jde o v podstatě ledabylé cihelné zdivo, rovnané na způsob kladení lomového kamene přibližně do křížové vaz-

by. Cihelné jsou renesanční štíty a zřejmě i zdivo staré prelatury kláštera cisterciáků v Pohledu (okres Havlíčkův Brod).²³⁾ Cihelné je i patro děkanství čp. 186 v Čáslavi s renesančními kamennými ostěními; cihly jsou zde kladeny pravidelně na křížovou vazbu.²⁴⁾ Cihlová je dále věž kostela sv. Václava v Dobrovítově, dendrochronologicky datovaná do 80. let 16. století.²⁵⁾ Logiku má použití cihel u zdobných a bohatě tvarovaných částí průčelí, jakými jsou např. renesanční štíty kostela sv. Václava v Krchlebech. Právě množství hran a ostění novodvorské věže možná vyzývalo ke kompletnímu použití cihly bez příměsi kamene. Uplatnění kamenného soklu na v podstatě cihelném zdivu zámeckého kostela zase připomíná oddělení kamenného přízemí od cihelného patra u zmíněných zámků v Cestíně či Třebešicích.

Uvedené stavby představují většinu renesanční architektury, kterou bylo možné v posledních letech na Kutnohorsku sledovat. Renesanční cihlová architektura v této oblasti je každopádně zajímavým tématem vyzývajícím ke srovnání s dalšími regiony. I když se v okolí vyskytují cihelné raně barokní stavby,²⁶⁾ baroko se v podstatě vrací ke zdivu z lomového kamene, v němž jsou cihly hojně využívány ke zdění záklenků, ostění či hran a nároží.

Obr. 34: Nové Dvory, pohled na zámecký kostel po opravě od jihozápadu (prosinec 2006).

POZNÁMKY

- 1) Někteří badatelé, zvláště dějepisec Nových Dvůrů Josef Ledr, se domnívají, že zámek byl postaven na místě starší tvrze, založené snad ještě sedleckým klášteřem. V pramenech, vztahujících se bezprostředně k Novým Dvůrům, se však zde až do konce 16. století tvrz ani zámek nepřipomínají. In: T. Šimek a kol., Hrad, zámek a tvrz v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, díl IV, Východní Čechy. Praha 1989.
- 2) V dostupné odborné literatuře (T. Šimek a kol., o. c. v pozn. 1, E. Poche a kol., Umělecké památky Čech, díl 2, K-O. Praha 1978) nepanuje shoda o tom, zda jde o zámecký kostel či kapli. Otázky liturgie či formy vysvěcení jsou v tomto příspěvku ponechány stranou a stavba je nazývána s ohledem na velikost a celkovou podobu kostelem.
- 3) Vděčnost za provedení opravy památky náleží zejména tehdejšímu starostovi obce, Ing. Josefovi Žilovi.
- 4) Průzkum byl proveden v rámci institucionálního výzkumného úkolu „Vědecký výzkum a aplikace metod operativního zpracování stavebně historických a uměleckohistorických průzkumů, prováděných při obnově kulturních památek a nemovitostí v památkově chráněných územích“ č. 21301. Názevové zprávy týkající se interiéru kostela a exteriéru kostela a věže zpracoval v letech 2005 a 2006 autor článku.
- 5) T. Kyncl, Dendrochronologické datování dřevěných konstrukcí kostela sv. Martina v Nových Dvorech, 11/2005.
- 6) Viz pozn. 1 a 2.
- 7) Arkádový motiv byl zřejmě použit všude na galeriových traktech čestného dvora a v podvěží se s ním jednoduše pokračovalo.
- 8) Obdobná pozdně renesanční hodinová věž je na hradě ve Vysokém Chlumci. Za informaci děkuji J. Žižkovi.
- 9) Původní schodiště tvoří samostatně kladené stupně z dubových fošen, osazovaných do obvodového zdiva a do cihelných zdí středního kubusu. Rovněž fošnové podesty jsou osazeny do zdiva a pouze některé z nich jsou kromě toho podporovány subtilními dubovými trámkami.

Dřevo pro tyto prvky bylo káceno na přelomu let 1590 a 1591, in: T. Kyncl, o. c. v pozn. 5. Smrkové stupně schodišť ústících do hodinového a zvonového patra jsou oproti tomu osazeny na trámových schodištích. Ty se sice nepodařilo datovat, nicméně s ohledem na dále uvedené okolnosti je lze zařadit až do raně barokní přestavby.

- 10) T. Kyncl, o. c. v pozn. 5. Archaicky působící rybinové spoje trámů jsou zde užity s ohledem na potřebu podélného stažení krovu bez vazných trámů nad bedněnou klenbou.
- 11) T. Kyncl, o. c. v pozn. 5. Trámy pro konstrukci zvonové stolice a stropu nad zvonovým patrem byly káceny v letech 1682/83 a 1683/84.
- 12) Kolem vstupu do věže z podkroví jsou patrné novější omítkové výsračky.
- 13) Za informace děkuji P. Skálovi.
- 14) Viz pozn. 11.
- 15) Pro pořádek je však třeba uvést, že cihly posledního patra se rozměrově příliš neliší od spodních podlaží a rovněž kapsy po lešeňových trámech pokračují až do posledního podlaží.
- 16) Jde např. o kostely v Chouci (okres Teplice), ve Zdicích (okres Beroun) či v Uhelné Příbrami (okres Havlíčkův Brod).
- 17) Krásnými příklady jsou kostely ve Břvaněch (okres Louny) nebo v Hospozíně (okres Kladno).
- 18) Např. M. Hauserová – M. Rykl, Dům čp. 150–151 na Starém Městě pražském, Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2002, Plzeň 2003, s. 57–72 nebo M. Rykl – J. Beránek, Výstavní středověký dům čp. 234/I na Starém Městě pražském, Průzkumy památek XIII, 1, 2006, s. 3–34.
- 19) Zejména V. Kotrba, Česká gotická architektura cihlová. Praha: FF UK 1951 nebo K. Kuča, Chlumecko, Novobýdžovsko, Historie a architektonické památky Pocičlín. Hradec Králové 1995.
- 20) Za upozornění děkuji J. Žižkovi.
- 21) K. Kibic, K. ml., Zámek Čestín, Operativní průzkum a dokumentace průčelí v rámci opravy, Názevová zpráva OPD, 7–8 / 2005.
- 22) Stavebněhistorický průzkum zámku (Libal, D. a kol., Třebešice – zámek, Stavebně historický průzkum, Praha, srpen 1974) se přesněji datování vyhýbá.
- 23) L. Svoboda, Klášter v Pohledu, Průzkumy památek V, 1, 1998, s. 61 až 84.
- 24) J. Žižka, Pokračování opravy děkanství v Čáslavi, Památky středních Čech VII, 3, 1993, s. 60–62.
- 25) T. Kyncl, Dendrochronologické datování dřevěných konstrukcí 10/2007.
- 26) Cihelný je raně barokní kostel v Rasochách (okres Kolín).

DER SCHLOSSTURM UND DIE KIRCHE ST. MARTIN IN NOVÉ DVORY. EIN SPEZIFISCHER AUSDRUCK DER RENAISSANCE IM KUTTENBERGER LANDE

Der Beitrag versucht die qualitativ ausgeführte Instandsetzung der Schlosskirche in Nové Dvory (Neuhof, Bez. Kutná Hora [Kuttenberg], Kr. Mittelböhmen) zu schildern. Im Laufe der Arbeiten registrierte man im Rahmen der Forschungsaufgabe „Operative Erforschung und Dokumentierung der Denkmäler“ interessante Funde, die zur Erkenntnis der Baugeschichte beitragen. Die Schlosskirche ist an den hohen Turm angeschlossen, der ursprünglich an der Arkadengalerienecke vor der Schlosshauptfassade stand. Die Kirche hat ein schmales Schiff und den nicht abgesetzten, mit fünf Zwölfeckseiten abgeschlossenen Chor. Ursprünglich hatte sie an der Nordseite einen gedehnten Zubau vom „Seitenschiff“, der noch in der Mappe des stabilen Katasters aufgenommen ist. Im Innenraum sind Reste nach Durchgängen deutlich. Die Kirche wurde nachträglich zum ursprünglich freistehenden, die Arkadengalerienecke akzentuierenden Uhrturm zugebaut. Von der Orgelempore ist ein Rest seiner Südwestecke mit Überresten der roten gemalten Eckarmatur deutlich. Das Schloss erbaute Caspar Melchior v. Zierotin in den 1590-er Jahren, der Turm bildet einen Teil dieser Bauperiode, wie es dendrochronologisch bewiesen wurde. Die Kirche folgte nachträglich, wohl in den 1680-er Jahren, im Rahmen des Schlossumbaus unter Bernard Věžník v. Věžník, obwohl der Chorgrundriss zur identisch gelösten Gruppe der Renaissancekirchen zeigt. Im Kircheninneren erhielten sich Reste der ursprünglichen Ausmalung mit der außerordentlich wertvollen Abbildung des „Marktplatzes“ mit einem Brunnen an der Schildmauer des Holztonnengewölbes. Mit Rücksicht zum Alter des Dachwerks (1830d) scheint es ein Teil der romantischen Innenausstattung gewesen zu sein.

Eine Menge interessanter Funde bietet der Innenraum des Turmes dar. Er ist unterkellert, der tonnengewölbte Keller ist durch ein Steinportal zugänglich. Im Innenraum steht ein quadratischer aus Backstein gemauerter Schacht frei, in dem die Uhrgewichte hängen. Er stammt aus der Renaissance, wahrscheinlich wurde er in die heutige Höhe im Zusammenhang mit der Versetzung des Uhrwerkes nachträglich erhöht. Das heutige Uhrgeschoss öffnete sich ursprünglich an drei Seiten mittels spitzbogiger Fenster mit Steingewänden mit einer Rille an der Innenseite und diente offenbar einer anderen Zweckbestimmung. Im letzten, abgesprungenen Turmgeschoss befindet sich der Uhrstuhl aus den 1590-er Jahren.

Die Erkenntnisse aus dem Turminnenraum ergänzten die Funde bei der Fassadenrestaurierung. Der Turm ist fast ganz aus Backstein erbaut. In den niedrigeren Geschossen kommen spaltenartige Öffnungen zum Ausdruck, sehr bemerkenswert waren drei kleine Fenster gotischer Form an der West-, Nord- und Ostseite des heutigen Uhrgeschosses. Die Fenster hatten rotgetünchte Umrahmung in der weißen Putzfläche. Sie wurden später mit der Errichtung der Uhr in diesem Geschoss zugemauert. An ihrer Stelle entstanden an der Nord-, Ost- und Südseite gemalte Zifferblätter. Diese Turmgestaltänderung datiert wohl die Jahreszahl 1713 auf dem Sockel des heutigen Uhrwerkes. Die ursprünglichen Zifferblätter befanden sich am ehesten um ein Geschoss niedriger, wo sich an zwei Seiten vertikale Baunähte, die die Fenster mit gewölbtem Sturz umgeben, befinden – mit Rücksicht zur Wölbung scheint es, es handle sich nur um eine nicht tiefe Nische. Der Putz in den Laibungen belegt, die ursprünglichen Zifferblätter hätten auch die rotgetünchte Umrahmung. Es ist nicht auszuschließen, der Glockenstuhl wäre in seine heutige Lage nachträglich übertragen und das letzte, abgesprungene Turmgeschoss hänge erst mit dem Barockumbau des Schlosses zusammen.

Die Mauerwerksuntersuchung während der Turmrestaurierung registrierte also die bemerkenswerte Renaissancegestalt des Turmes mit rotgetünchten Teilen der architektonischen Gliederung in den weißen Fassadenflächen. Besonders ausdrucksvoll war die rote gemalte Eckarmatur. Unter den Öffnungen kamen an den Fassaden nur die spaltenartigen Lüftungsöffnungen zum Ausdruck. Es lässt sich konstatieren, der Turm wäre noch gotisch aufgefasst und hätte so mit der Renaissance- bis manieristischen Arkadengalerie kontrastiert.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Nové Dvory (Bez. Kutná Hora), Schlosskirche St. Martin von Westen (Zustand Frühjahr 2005, alle Fotos des Autors).

Abb. 2: Nové Dvory, Stabiler Kataster, Plan der Gemeinde, gemessen 1839.
Abb. 3: Nové Dvory, Ansicht des Schlosses von Westen mit der Kirche nach der Restaurierung (Winter 2006).

Abb. 4: Nové Dvory, Schlosskirche St. Martin, Innenwände mit eingezeich-

netem Befund (Aufnahme und Zeichnung des Autors).

Abb. 5: Nové Dvory, Schlosskirche St. Martin, Grundriss der Kirche mit eingezeichneten Bauphasen (Aufnahme und Zeichnung des Autors).

Abb. 6: Nové Dvory, Schlosskirche St. Martin, Inneres der Kirche nach der Teilrekonstruktion (Frühjahr 2006).

Abb. 7: Nové Dvory, Schlosskirche St. Martin, Chorinnenraum, Reste der gemalten Verzierung.

Abb. 8: Nové Dvory, Schlosskirche St. Martin, Chorinnenraum, Reste der gemalten Verzierung.

Abb. 9: Nové Dvory, Schlosskirche St. Martin, Schiff, Südwand, Fensterlaibung, Putzreste mit gemalter Verzierung.

Abb. 10: Nové Dvory, Schlosskirche St. Martin, Schiff, Nordwand, eine der sich ursprünglich in den nördlichen Zubau öffnenden Nischen.

Abb. 11: Nové Dvory, Schlosskirche St. Martin, Schiff, Nordwand, Situation beim rechten Fenster – Baunäht mit dem Bogenansatz von der breiteren ursprünglichen, ins Obergeschoss des nördlichen Zubaus führenden Öffnung.

Abb. 12: Nové Dvory, Schlossturm, Südwestecke des ursprünglich freistehenden Turmes, annähernd in der Mitte über der Gerüststange freigelegte rote gemalte Eckarmatur aus der Renaissance-Bauperiode. Renaissanceputzschichten laufen in die Fuge zwischen dem Turm und der späteren Zummuerung ein.

Abb. 13: Nové Dvory, Schlosskirche St. Martin, Schildwand des Holztonnengewölbes auf der Orgelempore, Gemälde des „Marktplatzes“ mit dem Brunnen. Unten der einzige Balken von der barocken Holzdecke mit Sassen für die Legung der Einschubplatten. In der oberen Partie deutliche Risse an Stelle des zugemauerten Unterteils des ursprünglichen Dachraumeingangs.

Abb. 14: Nové Dvory, Schlosskirche St. Martin, Detail vom Gemälde des „Marktplatzes“ an der Schildwand auf der Orgelempore. Motiv des Gemäldes bleibt unklar.

Abb. 15: Nové Dvory, Schlosskirche St. Martin, Schildwandgemälde auf der Orgelempore nach der Teilkonservierung.

Abb. 16: Nové Dvory, Schlosskirche St. Martin, Dachraum, Ansicht der Turmwand. Dendrochronologische Datierung des Dachwerks 1828–1830d.

Abb. 17: Nové Dvory, Schlosskirche St. Martin, Profiliertes Holzgewände vom Schiffsdachgeschosseingang.

Abb. 18: Nové Dvory, Schlossturm, Keller in der unteren Partie, oben an der Schildwand des Tonnengewölbes deutliches Gewände von einem Luftloch, nahezu horizontal eingefasst.

Abb. 19: Nové Dvory, Schlossturm, Untere Partie, Kellernordwand mit dem steinernen Eingangsportal.

Abb. 20: Nové Dvory, Schlossturm, Innenraum zwischen der Umfassungsmauer und dem freistehenden quadratischen Backsteinschacht für die Uhrgewichte, im Vordergrund unten zugemauerte spaltenartige Öffnung mit breiter Laibung, hinten ausgefüllte Balkenlager, einige in segmentgewölbte Nischen umgewandelt.

Abb. 21: Nové Dvory, Schlossturm, Heutiges Uhrgeschoss, Westseite, zugemauertes Spitzbogenfenster mit Steingewände.

Abb. 22: Nové Dvory, Schlossturm, Heutiges Uhrgeschoss, Nordseite, zugemauertes Spitzbogenfenster mit Steingewände.

Abb. 23: Nové Dvory, Schlossturm, Vorletztes Obergeschoss, Uhrwerk. Jahreszahlen 1593 und 1713 am Holzsockel datieren wahrscheinlich die Entstehung des Turmes und die Versetzung des Uhrwerkes in die gegenwärtige Lage.

Abb. 24: Nové Dvory, Schlossturm, Glockenstuhl mit dem Umfassungsrahmen, dendrochronologisch in die 1590-er Jahre datiert.

Abb. 25: Nové Dvory, Schlossturm, Ansichten der Süd-, West- und Nordwand (von links nach rechts) mit Befundausszeichnung (Aufnahme und Zeichnung des Autors).

Abb. 26: Nové Dvory, Schlossturm, Südwand, Ziegelmauerwerk in der unteren Partie während der Instandsetzungsarbeiten.

Abb. 27: Nové Dvory, Schlossturm, Nordwand, Obergeschoß, „Renaissance“-Steingewände eines kleinen Fensters.

Abb. 28: Nové Dvory, Schlossturm, Westseite, spitzbogiger Sturzbogen des kleinen Fensters unter dem Zifferblatt.

Abb. 29: Nové Dvory, Schlossturm, Westseite, Unterteil des Steingewändes vom kleinen Spitzbogenfenster.

Abb. 30: Nové Dvory, Schlossturm, Nordwand, gemaltes Zifferblatt, rechts unten rote Umrahmung des Spitzbogenfensters, angeschlossen an die weiße Fassadenfläche.

Abb. 31: Nové Dvory, Schlossturm, Ostseite, Zifferblatt der Turmuhr.

Abb. 32: Nové Dvory, Schlossturm, Südseite, Torso des gemalten Zifferblatts.

Abb. 33: Nové Dvory, Schlossturm, Westseite, Fenster unter dem Zifferblatt. An Seiten des Fensters deutliche vertikale Fugen, zwischen denen ein „Sturz“ aus den Läufern verläuft. Wahrscheinlich ein Rest der ursprünglichen Zifferblattumrahmung.

Abb. 34: Nové Dvory, Schlosskirche. Ansicht von Südosten nach der Restaurierung, Dezember 2006.

(Übersetzung J. Noll)